

Márkus György filozófiája

A *Magyar Filozófiai Szemle* 2018/1. száma Márkus György filozófiai munkásságának állít emléket. Az első írás Márkus egy eddig publikálatlan angol nyelvű írása Erdélyi Ágnes fordításában. A *Munka, instrumentális cselekvés és az emberi létfenntartás módjai. Kísérlet a történelmi materializmus „ökológiai” rekonstrukciójára* című tanulmány a marxizmustól a posztmarxizmushoz vezető átmenet fontos dokumentuma. Pontos keletkezési ideje nem tisztázott, a tanulmány vélhetőleg közvetlenül az emigráció előtt vagy az emigráció első állomásán, Nyugat-Berlinben íródott, tehát *A hogyan lehetséges kritikai gazdaságtan* (1973) és a *Langage et production* (1982) közötti időszakban. A tanulmányt Kis János bevezetőjével közöljük.

Erdélyi Ágnes a barát és tanítvány szemszögéből tesz kísérletet Márkus György életpályájának, filozófiai korszakainak átfogó bemutatására, némiképp vitázva Kis János korszakolásával (lásd *BUKSZ* 2017/2.), és hangsúlyozva annak hatását egész szellemi pályájára, hogy Márkus az 1970-es években a „Budapesti Iskola” tagja volt. A következő írások is az életpályához kapcsolódnak: Márkus visszatéréséhez a hazai tudományos életbe a rendszerváltás idején, amikor a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjává választották. Ezzel kapcsolatos érdekes tudományos és kordokumentum Kelemen János opponensi véleménye 1990-ből, amit Márkus akadémiai doktori disszertációként benyújtott *Langage et production* című könyvéről írt, és most egy visszatekintő, az írás keletkezési körülményeire reflektáló utóhanggal egészített ki. Ennek a különleges doktori eljárásnak a fordulatos részleteit Bodnár István kutatta ki az MTA levéltári dokumentumai alapján, amelyeket egy rövid összefoglalóban mutat be.

A következő tematikus írások Márkus posztmarxista korszakához, illetve a kultúra általános természetére vonatkozó „kultúrfilozófiai” írásaihoz kapcsolódnak. Fehér M. István és Békés Vera írása a tudományok természetére, illetve a tudományos módszerekre vonatkozó bizonyos elképzeléseit tárgyalják. Fehér Márkus, *Diogenész, Gadamer* című tanulmánya Márkus hermeneutika-felfogását elemzi: arra irányítja rá a figyelmet, hogy Márkus György a marxista – tágabban baloldali – gondolkodók közül az elsőként figyelt fel a hermeneutika jelentőségére, kézenfekvően elmélyült filozófiatörténeti vizsgálódásainak ered-

ményeképpen, avagy melléktermékeként. Az írás Márkus metodológiai hermeneutikaértelmezését tárgyalja és veti össze Gadamer, illetve Heidegger ontológiai aspektusú hermeneutikaértelmezésével. Békés Vera tanulmánya Márkus tudományfilozófiai írásainak elemzését nyújtja, illetve a *Science in Context* folyóirat és a hozzá kötődő tudományszociológiai és tudományfilozófiai kör kapcsolatairól is szól (amelynek első számában a nyitótanulmány Márkus fontos írása, a *Miért nincs hermeneutikája a természettudományoknak?*).

Olay Csaba és Bárány Tibor Márkus művészetfilozófiájáról írnak; mindketten egy Márkus számára alapvető distinkcióról, a magasművészet és a tömegkultúra közötti megkülönböztetésről adnak értelmezést, ellentétet álláspontot foglalva el a distinkció tarthatóságával kapcsolatban. Olay tanulmánya Márkusnak első-sorban azt a felfogását vizsgálja és vitatja, ami szerint a magasművészet és a populáris/kommersz művészet egyazon kontinuum két végpontja, és ezzel szemben a két jelenségkör lényegi különbsége mellett érvel, amit a művészet és a szórakoztató termékek közötti különbségek terminusaiban lehet megragadni. Bárány ezzel szemben úgy véli, a kérdés mára lényegében eldőlt, a distinkció nem tartható. Tanulmányának gondolatmenete szerint a tömegművészet fogalmából nem következik a tömegkulturális művek esztétikai alacsonyrendűsége vagy az esztétikai/művészi érték hiánya. Ha képesek vagyunk definiálni a tömegművészetet, azaz meg tudjuk határozni a szóban forgó művek lényegi, jellegadó tulajdonságait (és a mai bevett álláspont szerint képesek vagyunk erre – Noël Carroll definícióját a legtöbb kortárs analitikus művészetfilozófus elfogadja), akkor feltehetjük a kérdést: vajon ezek a tulajdonságok *kizárják-e*, hogy a tömegkulturális művek esztétikai vagy művészi értékkel rendelkezzenek. Bárány álláspontja szerint nem, ilyenformán a magasművészet és tömegkultúra közötti kategóriális megkülönböztetésnek nincs alapja.

Szemle rovatunk is részben Márkus György munkásságához kapcsolódik. Márkus *Kultúra, tudomány, társadalom – A kultúra modern eszméje* (Atlantisz, 2017) című könyvéről (amely a kultúrfilozófiai írásokat egybegyűjtő *Culture, Science, Society. The Constitution of Cultural Modernity* című, 2011-ben megjelent kötet magyar változata) Blandl Borbála írt nagyrecenziót.

Emellett ismertetést közlünk Ervin Gábor munkásságáról Paár Tamástól, illetve Fejes Péterről a Tánczos Péter és Varga Rita által szerkesztett „...*amenyiben szellemi lények vagyunk*”. *Tanulmányok Immanuel Kant aktualitásáról* című kötetről. A számot Weiss János Karl-Otto Apelről szóló megemlékezése zárja.

Ambrus Gergely